
ANDERS CHYDENIUS (1729-1803)

DE 'ADAM SMITH' VAN HET NOORDEN

– Niek Kok –

Niek Kok brengt in dit artikel de grotendeels vergeten Fins-Zweedse 18^e eeuwse filosoof en politicus Anders Chydenius onder de aandacht. Ruim tien jaar voor Adam Smith was het Chydenius die een soortgelijke vrijemarkteconomie bepleitte – onafhankelijk werkend van deze Schotse 'grondlegger' van het klassiek-liberalisme, verdient Chydenius wellicht meer lof.

Inleiding

De troonsbestijging van Gustaaf Adolf, de 'leeuw van het noorden', in 1611 markeerde het begin van de Zweedse *stormaktstiden* – de grootmachtijd. In die tijd wist Zweden zich belangrijk territorium toe te eigenen en zo een sterke grip op de Oostzee te krijgen. In een toespraak ter gelegenheid van zijn toetreding tot de Zweedse Academie in 1954, blikte toenmalig VN-chef Dag Hammarskjöld haast nostalgisch terug op dat 'seventeenth-century Sweden, when the throne, the altar, and the sword formed a terse triad in which a nation found its melody'.¹ Hammarskjöld was bepaald geen liberaal politicus. Was hij dat wel geweest, dan had hij wellicht niet de *stormaktstiden* zo lyrisch bezongen, maar de eeuw van de vrijheid die daarop volgde: de *frihetstiden*. Dit tijdperk begon met het afschaffen van de absolute monarchie in 1718 en wordt gekenmerkt door de buitengewone politieke macht van de Zweedse standenvertegenwoordiging. In Hammarskjölds plaats had een liberaal dan ook, in plaats van zijn bewondering uit te spreken voor de 'leeuw van het noorden', wellicht de veelal onbekende filosoof en politicus Anders Chydenius, de 'Adam Smith van het noorden', aangeprezen.

Onbekend als hij mag zijn, onderschat mag hij niet worden. Chydenius publiceerde in 1765 *Den Nationnale Winsten*. Dit was, elf jaar voordat Smith zijn alom bekende *The Wealth of Nations* schreef, een soortgelijk betoog voor een liberale economie, waarin Chydenius pleitte voor een vrijemarkteconomie. Economisch historicus C.G. Uhr stelt dat wat Chydenius had te zeggen, hem zonder meer beroemd had gemaakt, had hij niet in het rurale Finland van de 18e eeuw gewerkt en gewoond maar in Parijs of Londen.²

Dat doet prikkelen. Wie was deze Fins-Zweedse filosoof en politicus? Liep hij in zijn denken daadwerkelijk voor op het klassiek-liberale denken van

Adam Smith? Was Smith bekend met het werk van Chydenius of ontwikkelden beide heren hun denken onafhankelijk van elkaar? Ook kunnen we ons afvragen wat Chydenius voor het liberalisme in Finland en Zweden heeft betekend. Chydenius zat ook een korte tijd in de *Riksdag*, het latere Zweedse parlement. Wat betekende zijn klassiek-liberale denken in de praktijk van het 18e-eeuwse Zweden?

Chydenius, de liberale pastoor

Anders Chydenius werd geboren op 26 februari 1729 in Sotkama, in het noordoosten van Finland. In zijn jeugd jaren was Anders' vader Jacob Chydenius, die priester was, zijn belangrijkste bron van onderwijs. In 1734 vertrok de familie Chydenius naar Kuusamo, in de provincie Norra-Österbotten. Alhier kon Anders naar het gymnasium in Oulo. Hier werd zijn vader rector van een school. Het was in deze periode dat Chydenius de Russisch-Zweedse oorlog (1741-1743) van dichtbij meemaakte. De *Riksdag* in Stockholm was verdeeld in twee politieke fracties: de Petten en de Hoeden. De Petten waren van mening dat met het einde van de *stormaktstiden*, Zweden zijn aspiratie om een Europese grootmacht te zijn moest laten varen. De Hoeden waren echter geobsedeerd door het verlies dat Zweden had geleden op Rusland in de Grote Noordse Oorlog (1700-1721). Zij droomden nog altijd van een imperialistisch Zweeds Rijk en hadden Rusland daarom, in 1741, opnieuw de oorlog verklaard. Twee jaar later legde hun leger het af tegen de Russische vijand.

Na de Russisch-Zweedse oorlog ging Chydenius studeren aan de universiteit van Turku. Hij studeerde er wiskunde, natuurwetenschappen, Latijn en filosofie. Eén van zijn professoren was Peter Kalm (1716-1779), een discipel van de botanicus Carl Linnaeus. Kalm onderwees economie en natuurhistorie aan de universiteit van Turku. Via hem kwam Chydenius in aanraking met het, inmiddels

grotendeels vergeten, economische gedachtegoed van Linnaeus. Zoals Chydenius en ook Smith na hem, pleitte Linnaeus ervoor om de economie zoveel mogelijk in te richten naar natuurlijke wetten. Aan de hand van dit axioma kwam Linnaeus echter tot een exact omgekeerde conclusie als de liberale economen na hem: een economie geregeerd door natuurwetten, zou noodzakelijkerwijs, een autarkie moeten zijn. Linnaeus stelde dat natuurwetten van God kwamen. Die had de natuur – flora, fauna en natuurlijke grondstoffen – op zo'n manier over de wereld verdeeld dat ieder land in zijn eigen behoeften zou kunnen voorzien. Het was juist onnatuurlijk om dure, door vreemdelingen vervaardigde of geogoste goederen uit verre oorden te importeren, aldus Linnaeus.³ Chydenius zou de 'natuureconomie' van Linnaeus geheel anders uitwerken.

Chydenius studeerde af in 1753 en werd kort daarna aangesteld als kapelaan in Alaveteli, in Österbotten. Na enige tijd te hebben gediend als kapelaan, werd hij de pastoor van het grotere, nabijgelegen Kokkola. Hier raakte hij in 1763 betrokken bij de politiek. Österbotten was een regio die economisch zwaar leed onder de handelsprivileges van Stockholm. Stockholm en Turku waren voor lange tijd de enige steden in de Botnische golf die het stapelrecht hadden. Dat recht hield in dat alle andere steden eerst hun goederen naar Stockholm of Turku moesten verschepen, alvorens die handelswaar mocht worden geëxporteerd. Stockholm en Turku waren hierdoor de enige steden die profiteerden van buitenlandse handel. In de *Riksdag* leidde dit reeds in 1760 tot een verhitte discussie tussen de boerenstand enerzijds en de andere standen anderzijds. De boeren, en in het bijzonder de Finse boeren, eisten dat provincies als Österbotten en Norrland hun eigen stapelsteden zouden krijgen.

Chydenius bekommerde zich om de positie van de boeren en handelaren van Österbotten. Hij affiliateerde zich met de politieke factie van de Petten en in 1765 nam hij zitting in de *Riksdag* voor de geestelijke stand. In het Zweedse Rijk gold een strenge censuur, maar als *Riksdagman* was Chydenius vrij om politieke pamfletten te schrijven. Het jaar 1765 was dan ook één van zijn meest productieve periodes als liberaal denker. In dat jaar kwam onder andere zijn belangrijkste werk, *Den Nationnale Winsten* op papier. Interessant is dat Chydenius zijn denken onafhankelijk van andere verlichtingsdenkers ontwikkelde. Verlichtingsdenkers werden alleen door de Zweedse diplomatieke elite veel gelezen.⁴ Ook is het onwaarschijnlijk dat de in ruraal Finland wonende Chydenius Engels las of dat Smith, die pas later *The*

Wealth of Nations publiceerde, Zweeds las.

Als *Riksdagman* was Chydenius zeer actief. Hij ontpopte zich tot een radicale liberaal en sprak zich onder meer uit voor radicale vrijhandel, religieuze tolerantie en persvrijheid. In het oeuvre dat hij schreef, ondersteunde Chydenius zijn vrijheidsdenken altijd met concrete voorbeelden. Iedere vorm van vrijheid waar Chydenius voor pleitte, zou volgens hem onbetwist leiden tot de bloei van de Zweedse economie. Hij speelde een grote rol bij 's werelds eerste wet van openbaar bestuur in 1766 en de pers- en meningsvrijheid die ook dat jaar werden ingevoerd in Zweden. Zijn mede-Petten vonden Chydenius echter te radicaal. Na 1766 werd hij niet opnieuw uitgenodigd voor de standenvertegenwoordiging.⁵

Chydenius keerde daarom terug naar Kokkola, waar hij rector op een school werd. In 1778 keerde hij terug in de *Riksdag* en was hij betrokken bij wetten die een vrije arbeidsmarkt en religieuze tolerantie regelden. Sinds 1772 waren de tijden echter veranderd: kroonprins Gustaf III had in dat jaar een coup gepleegd, de absolute monarchie in Zweden hersteld en veel burgerrechten, zoals Chydenius' wetten uit 1766, weer afgeschaft – de eeuw van de vrijheid was voorbij. In 1779 trok Chydenius zich wederom terug naar Kokkola, waar hij uiteindelijk in 1803 op 74-jarige leeftijd overleed.

Vrijheid en kunstmatige beperking

Noch Adam Smith, noch Anders Chydenius was in zijn economische denken bijzonder innovatief. De Schotse filosoof D.D. Raphael prijst Smith dan ook niet om zijn innovatie, maar omdat hij de economie in het bredere perspectief van de samenleving zag: 'he surpassed all his predecessors in seeing the whole of economic life as a unified system with ramifications in the social sciences as a whole, notably in sociology, psychology, government, and law'.⁶ Een onmiddellijke vergelijking tussen *Den Nationnale Winsten* van Chydenius en Smiths *On the Wealth of Nations*, doet dan ook vermoeden dat Chydenius veel beperkter was dan Smith in zijn toepassing van economische theorie. *Den Nationnale Winsten* beslaat slechts 33 paragrafen, terwijl Smith een pagina's dik boek schreef. Uit zijn gehele oeuvre blijkt echter dat Chydenius, net als Smith, de economie in een groter maatschappelijk raamwerk plaatste. Om tot een passende vergelijking te komen, moeten we daarom zijn hele oeuvre afspiegelen tegen het liberalisme van Smith.

Chydenius ging op zoek naar universele principes – algemene wetten – die mensen en de economie stuurden. Al vroeg zag Chydenius in de beperking

van de vrijheid in Österbotten een universeel probleem: als een staat door middel van wetten de natuurlijke vrijheid van mensen belemmerde, dan had dat onvermijdelijk negatieve economische gevolgen. In een essay over emigratie uit 1765 licht Chydenius toe wat die natuurlijke vrijheid inhoudt: 'vrij zijn' is het tegenovergestelde van 'beperkt zijn'. Burgers worden in vrijheid geboren en het is hun natuurlijke privilege om die vrijheid te gebruiken om hun eigen geluk te bevorderen. Chydenius observeerde dat de staat dit natuurlijke privilege alleen maar beperkte door allerlei wetten op te stellen die de vrijheid van burgers beperkte. In zijn essay stelt Chydenius dat de beperking van vrijheid zo'n schadelijke invloed op het leven van burgers heeft, dat zij bereid zijn om hun vaderland te verlaten, om ten einde elders een vrijer leven te kunnen leiden.⁷ Chydenius zou in 1779, in *Angående Religions-Frihet* (over godsdienstvrijheid) andersom redeneren dat Zweden godsdienstvrijheid moest invoeren om zoveel mogelijk immigranten aan te trekken. Zweden moest profiteren van de intolerantie van andere landen door zelf het toonbeeld van tolerantie te zijn.⁸

De overlappende boodschap van Chydenius' filosofie is dan ook dat het Zweedse Rijk een groot aantal van zijn *kunstmatige wetten* moest afschaffen en zorgen dat de natuurwetten zoveel mogelijk vrij spel krijgen. We zien hier al dat zijn filosofie in de buurt komt van die van Adam Smith. Chydenius wilde een zo klein mogelijke staat en een samenleving waarin individuen zo min mogelijk werden beperkt door allerlei wetten. In de conclusie van *Den Nationnale Winsten* stelt Chydenius dat '[e]n enda författning, nämligen den, at kunna minska våra författningar, har alt sedan blivit mig et fågnesamt arbetsämne, vilket jag såsom det aldräförsta och vigtigaste, innan några nya nu göres, ville på det högsta recommendera'⁹ – vrij vertaald: 'één wet, namelijk dat er zo min mogelijk wetten behoren te zijn, is voor mij altijd een fascinerend onderwerp geweest om over te schrijven. Deze wet wil ik ten hoogst aanbevelen als eerste en belangrijkste wet, voordat er nieuwe wetten worden gemaakt.'

Chydenius als klassiek-liberaal econoom

Chydenius nam het idee van Linnaeus, dat de economie naar natuurwetten moest worden ingericht, over. Maar dat staten daarom autarkisch moesten worden, vond hij quatsch. Chydenius trof daarin bovendien een paradox aan. Om de economie zo natuurlijk mogelijk te houden, bepleitte Linnaeus mercantilistische maatregelen die de import- en export van 'onnatuurlijke' goederen moest belemme-

ren. Linnaeus wilde, ironisch genoeg, de economie natuurlijk houden door middel van kunstmatige wetten.

Dit werkte natuurlijk niet voor Chydenius. Hij zette het mercantilisme überhaupt weg als een achterhaalde en weinig nuttige economische politiek. Hij stelt dat veel verschillende landen pogen om met behulp van allerlei wetten een zo hoog mogelijke nationale winst te verkrijgen, maar dat dit tot uiteenlopende resultaten heeft geleid. Hieruit leidt hij af dat kunstmatige wetten helemaal niet – als universeel principe – tot economische groei leiden. Staten hebben het mis, concludeert Chydenius. Er zijn helemaal geen wetten die leiden tot een hogere nationale winst: het mercantilisme is een vals geloof. Staten moeten zich toeleggen op vrije internationale handel – dat is de natuurlijke staat van de economie. In *Källan Til Rikets Wan-Magt* (De bron van 's Rijks zwakte) betoogt Chydenius dat hoe meer een natiestaat de natuur volgt, hoe vermogender en talrijker die staat zal worden en hoe gelijkjer de rijkdom van die staat over de bevolking zal worden verspreid. Andersom beargumenteert hij dat hoe meer handel en industrie worden beperkt door kunstmatige wetten, hoe schadelijker dit is voor de staat en haar economie en hoe ongelukkiger het volk zal zijn.¹⁰

In *Den Nationnale Winsten* bouwt Chydenius dit argument uit. In zijn hoofdwerk pleit Chydenius ervoor om ieder individu zo vrij mogelijk te laten. Individuen kunnen alleen op zichzelf rekenen in de voorziening van hun levensbehoeften. Ieder individu kan alleen met zijn eigen handen zijn eigen inkomsten genereren. Dat ieder individu dan ook alleen voor zichzelf en eventueel zijn onmiddellijke familie werkt, verlicht zijn zwoegen. Er is immers niemand anders die profiteert van zijn harde werken dan hijzelf.¹¹

Omdat het individu zijn inkomsten zal willen maximaliseren, zal hij zelf op zoek gaan naar de plaats in de economie waarin hij het meest kan verdienen. Dat kan de plaats in de economie zijn waarin zijn talenten het best tot uiting komen, maar het kan ook simpelweg het geval zijn dat het individu reageert op de vraag naar arbeid in een bepaalde sector. De maximalisatie van ieders individuele inkomsten heeft, zo zegt Chydenius, de hoogst mogelijke nationale winst als gevolg.¹²

Chydenius stelt dat, dientengevolge, twee factoren de hoogte van de nationale winst beïnvloeden. Allereerst is de grootte van de bevolking van belang. Immers, hoe groter het aantal mensen dat de eigen inkomsten kan maximaliseren is, hoe groter de opgetelde winst is. De tweede factor is *fliten*, ofwel:

ijver, vlijt. In feite heeft Chydenius het hier over arbeidsproductiviteit. Als de grootte van de bevolking of de kwaliteit van *fliten* tekortschiet, dan 'bör felet sökas i Nationens forfattningar' – dan moeten de fouten worden gezocht in de wetten van de staat. Niet omdat ze gebrekkig zijn, maar omdat ze er überhaupt zijn. Ze staan de natuur in de weg.¹³ Wetten die de vrijheid van individuen beperken leiden bijvoorbeeld tot emigratie en dus een afname van de bevolking. *Fliten* wordt beperkt door wetten die toestaan dat bepaalde mensen kunnen leven van andermans verdienste. Chydenius dacht in die zin bijvoorbeeld aan import- en exporttarieven, die de natuurlijke prijs van een product op een onnatuurlijke wijze verhoogden, waarvan de opbrengst niet ten goede kwam aan zij die het product hadden vervaardigd, maar aan mensen die in essentie niets met het product te maken hadden. Zulke tarieven beloonden die mensen om lui te zijn. Het is niet ondenkbaar dat Chydenius ook tegen uitgebreide herverdeling was: die zou immers kwalijke gevolgen hebben voor de natuurlijke, menselijke *fliten*.

Chydenius beklagde ook de neiging van de mercantilisten om bepaalde sectoren of beroepsgroepen te bevoordelen door het arbeid in zo'n sector hoger te belonen. Dit leidde tot een stroom van arbeiders van het ene beroep naar het andere beroep. Wat dat betreft sloot Chydenius zich aan bij Linnaeus begrip van de natuurlijke economie. De natuur had per staat al bepaald welk product het best door die staat geproduceerd kon worden. Door individuen vrij te laten, zouden zij zich vanzelf toespitsen op de productie van dat goed. Wetten zouden deze efficiëntie alleen maar verstoren en daarmee aansturen op een suboptimale nationale winst.¹⁴ Chydenius kwam daarnaast op voor de positie van arbeiders en slaven. In *Tankar Om Husbönders och Tienstehions Naturliga Rätt* uit 1778 bekommert Chydenius zich om sociale kwesties. Ook die kwesties moeten worden opgelost door hun vrijheid en autonomie zoveel mogelijk te bevorderen.¹⁵ Maar Chydenius geeft een ook gefundeerdere kritiek op het vervaardigen van een veelheid aan wetten door de staat. Een veelheid aan wetten moet de staat wel schaden, beargumenteerde hij, om vier redenen.

Ten eerste moet het doel van de mercantilist zijn dat alle wetten samen de nationale winst verhogen. Maar, zo betoogt Chydenius, dat kan niet het doel van iedere wet op zich zijn. Verschillende wetten hebben verschillende tussendoelen. Sommige wetten moeten bijvoorbeeld de handel in een nieuw product bevorderen; sommige wetten moeten ervoor zorgen dat meer mensen in hun levensbe-

hoefden kunnen voorzien; sommige wetten verlagen de lonen van werknemers zodat producenten meer winst kunnen maken; sommige wetten bevorderen de export van bepaalde goederen; enzovoort. Al die wetten hebben een tussendoel alvorens ze bereiken waarvoor ze bedoeld zijn: de verhoging van de nationale winst. Chydenius beargumenteert dat die tussendoelen elkaar meer dan eens tegenspreken. De wetten werken niet systematisch, sterker nog, ze destabiliseren elkaar. '[O]ch måste icke et hus, som bygges up efter så många desseiner, få underligt utseende och sakna behörig stadga?' vraagt Chydenius¹⁶ – moet het niet zo zijn dat een huis, dat gebouwd is in zoveel verschillende stijlen, er raar uitziet en de nodige stabiliteit ontbeert?

Ten tweede betoogt Chydenius dat de regering überhaupt niet kan weten welke wetten ze moet maken, omdat ze niet weet welke handel, productie of industrie de hoogst mogelijke nationale winst tot gevolg heeft. Staatsmannen kunnen niet weten welk individu waar terecht moet komen om een zo hoog mogelijk nationaal inkomen te verkrijgen – een argument dat tweehonderd jaar later stelliger werd uitgewerkt door Friedrich Hayek. In *Law, Legislation and Liberty* zegt Hayek dat 'in a Great Society in which the individuals are to be free to use their own knowledge for their own purposes, the general welfare at which a government ought to aim cannot consist of the sum of particular satisfactions of the several individuals for the simple reason that neither those nor all the circumstances determining them can be known to government or anybody else'.¹⁷

Chydenius' argument heeft veel weg van dat van Hayek en hij zou zich waarschijnlijk in Hayeks argument vinden. Chydenius stelt daarnaast dat zelfs als de wetgever wist welk individu waar terecht zou moeten komen, hij continu achter de feiten zou aanlopen. De wetgever zal continu nieuwe wetten moeten maken, terwijl, zoals Chydenius beargumenteert, hij ook gewoon de natuur zijn werk kan laten doen.

De derde reden waarom Chydenius natuurwetten verkiest boven kunstmatige wetten, is dat kunstmatige wetten kunnen zijn ingegeven door corruptie. De wetgever dient niet zonder meer vertrouwt te worden. Het is goed denkbaar, zegt hij, dat het degenen die de wetten maken ontbreekt aan *en god vilja*: een goede wil. Geheel in zijn eigen belang kan de wetgever er dan ook voor kiezen om wetten te maken die vooral hemzelf bevoordelen.

Chydenius' vierde argument lijkt enigszins op zijn tweede argument. Chydenius zegt dat wetten statisch zijn: ze zijn slechts gemaakt voor één situ-

atie: de situatie waarvoor ze zijn gemaakt. In die omstandigheid werken ze het allerbest. Maar als de omstandigheden veranderen en de wetten blijven van toepassing, schaadt dat de nationale winst. De staat kan bijvoorbeeld ieder moment een nieuwe grondstof in haar bodem ontdekken, of een oude grondstof kan uitgeput raken. De wetten die op dat moment de industrie rondom de oude grondstof bevoordelen, kunnen alleen maar schadelijk zijn voor de nationale winst. In Chydenius' tijd was ijzer bijvoorbeeld het voornaamste exportproduct van Zweden, maar het was niet ondenkbaar dat men naast ijzer grote hoeveelheden goud of zilver zou vinden. In het geval van zo'n vondst zouden de wetten die er op waren gericht om de nationale winst uit de export van ijzer te halen, niet langer hun beoogde einddoel kunnen bereiken: het verhogen van het nationaal inkomen. Natuurwetten zouden het juiste deel van de beroepsbevolking automatisch naar de productie van goud en zilver stuwten.

China als het beloofde land

China was volgens Chydenius het onweerlegbare bewijs dat, om tegelijkertijd zoveel mogelijk rijkdom te kunnen vergaren en die rijkdom zo gelijk mogelijk te verdelen over een land, natuurwetten met rust moesten worden gelaten. Chydenius had waarschijnlijk geen waarheidsgetrouw beeld van China. Hij ontleende zijn kennis over China aan een publicatie van de Deense econoom en politicus Friedrich Lütken, die op zijn beurt selectief delen van Jean-Baptiste Du Halde's *Description géographique, historique, chronologique, politique, et physique de l'empire de la Chine et la Tartarie chinoise* uit 1735 had vertaald om in zijn eigen land te pleiten voor burgerlijke vrijheden. Desondanks gebruikte Chydenius China als de ultieme illustratie van zijn pleidooi voor vrijheid. In China hadden steden geen privileges en de Chinezen maakten geen onderscheid tussen stads- en landshandel. Daarom was 'hela landet som en stad och alla städer som det härligste land'¹⁸ – heel China was als een stad, en alle steden waren als het mooiste land. De afwezigheid van stapelsteden zorgde voor gelijkwaardige handel tussen de Chinezen.

Ook Nederland en Groot-Brittannië lieten hun handel grotendeels vrij en zij waren daarom, volgens Chydenius, de best ontwikkelde samenlevingen in Europa. Toch lieten ze de natuur nog niet zo vrij als China dat deed. Chydenius constateerde dat Zweden een arm land was, omdat het zich niet door de natuur, maar door kunstmatigheid liet leiden. Landen als Zweden 'vara blinda, Holländaren och

Ängelsmannen se med ett öga, men [China] med två'.¹⁹ Het mercantilisme maakte Zweden blind, zei Chydenius, terwijl Hollanders en Engelsen met één oog zagen en China beide ogen open had.

Maar de bron van de vermeende Chinese rijkdom lag niet alleen in de vrijhandel. China dankt zijn succes ook aan zijn grondwet, die stelt dat keizers behoren te luisteren naar de mening en klachten van het volk. Burgers konden, aldus Chydenius, de keizer vrijelijk en openbaar laten weten wat zij voor het bestuur van het land van belang achtten. Anders dan de Zweedse koning had de Chinese keizer liefde voor de waarheid en was hij bang voor onwetendheid. Dat de keizers openstonden voor elk advies en waar nodig hun beleid aanpasten, verklaarde voor Chydenius de stabiliteit en het voortbestaan van het keizerrijk.²⁰

Chydenius' China-betog, zelfs al was het niet een gepaste interpretatie van de werkelijkheid, had veel invloed op de pers- en meningsvrijheidswet van 1766. Deze wet was tevens de eerste wet ter wereld die de openbaarheid van staatszaken regelde. Chydenius speelde als liberaal een belangrijke rol in de totstandkoming van die wet. Niet voor niets spreekt de wetspreambule van het belang van allerlei vrijheden van individuen voor hun zelfontplooiing.²¹

Conclusie

Tegenwoordig is Chydenius grotendeels vergeten door historici en filosofen, niet alleen buiten Finland en Zweden. Dat is jammer. Als iemand die ruim tien jaar voor Adam Smith een soortgelijke vrijemarkteconomie bepleit, onafhankelijk van deze 'grondlegger' van het klassiek-liberalisme, verdient Chydenius wellicht meer lof. Het is aannemelijk dat beide heren elkaar niet kenden en op z'n minst frappant dat er toch zoveel overeenkomsten in hun denken voorkamen. D.D. Raphael bewonderde Smith omdat hij de economie inbedde in een groter maatschappelijk perspectief, maar Chydenius deed dit net zo goed: hij bekommerde zich juist om de rechten en de sociale positie van de arbeiders en boeren in het Finse Österbotten.

Hier lijken dan ook overeenkomsten te liggen tussen Chydenius en Smith. Finland en Schotland hadden ten opzichte van, respectievelijk, Zweden en Engeland, een vergelijkbare, ondergeschikte status. Beiden waren economisch achtergestelde gebieden en beiden ondervonden last van de privileges van grotere handelssteden als Stockholm of Londen. Het denken van beide heren kan dan ook worden gevat in het bredere verzet tegen het mercantilisme van die dagen.

Chydenius was een overtuigd liberaal. Dat bleek ook uit zijn strijd voor burgerlijke vrijheid, zoals persvrijheid, de vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid. Voor het 18^e-eeuwse Zweden was hij een opmerkelijk buitenbeentje. Chydenius is überhaupt een buitenbeentje in de algehele ontwikkeling van het liberalisme in Zweden, dat aan het eind van de 19^e eeuw steeds meer richting het socialisme opschoof. Had het Zweedse Rijk meer individuen als Chydenius voortgebracht, dan had Hammarskjöld wellicht niet de troon, het altaar en het zwaard bezongen, maar de vrijheid, vleit en autonomie waar Chydenius zo op hamerde.

Literatuur

De meeste teksten van Chydenius zijn online te vinden. Ze vereisen echter enige beheersing van de Zweedse taal. *Den Nationalle Winsten* is echter in het Engels vertaald en online vindbaar onder de titel *The National Gain*. Over Chydenius zelf is weinig gepubliceerd. Er zijn enkele goede artikelen die inleiden op zijn leven en werk. Zo schreef Carl G. Uhr in 1964 een verhandeling over Chydenius in het wetenschappelijke tijdschrift *Economic Inquiry*. Zijn bijdrage in het tijdschrift is getiteld *Anders Chydenius (1729-1803): a Finnish Predecessor to Adam Smith* en kan worden gevonden in volume 2, nummer 2 van het tijdschrift. Daarnaast is er een publicatie van de Anders Chydenius Foundation onder redactie van Juha Mustonen online beschikbaar, getiteld *The World's First Freedom of Information Act: Anders Chydenius' legacy today*, waarin de auteurs zich vooral toespitsen op Chydenius rol in de wet op openbaarheid van staatszaken uit 1766. Biografieën over Chydenius zijn louter in het Zweeds of Fins, maar de geïnteresseerde lezer kan de titels gemakkelijk online opzoeken.

H.N. (Niek) Kok is onderzoeksstagiair bij de Teldersstichting en masterstudent International Relations aan de Radboud Universiteit te Nijmegen.

Eindnoten

1) D.H.A.C. Hammarskjöld, 'Inaugural Address upon taking

his seat as a member of the Swedish Academy on 20 December 1954', in: A.W. Cordier and W. Foote red., *Public Papers of the Secretaries-General of the United Nations Volume II: Dag Hammarskjöld 1953-1956*, New York, 1972, p. 400.

- 2) C.G. Uhr, Anders Chydenius (1729-1803): a Finnish Predecessor to Adam Smith, *Economic Inquiry*, vol. 2, nr. 2, pp. 85-116.
- 3) L. Koerner, *Linnaeus: Nature and Nation*, Cambridge, 1999, p. 97.
- 4) C. Wolff, The Swedish Aristocracy and the French Enlightenment Circa 1740-1780, *Scandinavian Journal of History*, 2005, vol. 30, nr. 3-4, pp. 259-270.
- 5) J. Manninen, 'Anders Chydenius and the Origins of the World's First Freedom of Information Act', in: Mustonen red., *The World's First Freedom of Information Act: Anders Chydenius' legacy today*, Kokkola, 2006, pp. 18-53.
- 6) D.D. Raphael, 'Introduction', in: A. Smith, *The Wealth of Nations*, New York 1991, p. xiii.
- 7) A. Chydenius, *Vad kan vara orsaken, at sådan myckenhet Svenskt folk årligen flytter utur Landet?* Stockholm, 1965.
- 8) A. Chydenius, *Angående Religions-Frihet*, Stockholm, 1779.
- 9) A. Chydenius, *Den Nationellen Winsten*, Stockholm, 1765, par. 33.
- 10) A. Chydenius, *Källan Til Rikets Wan-Magt*, Stockholm, 1965.
- 11) Chydenius, *Den Nationnelle Winsten*, par. 4.
- 12) Ibidem, par. 5.
- 13) Ibidem, par. 4.
- 14) Ibidem, par. 15.
- 15) A. Chydenius, *Tänkar Om Husbönders och Tienstehions Naturliga Rätt*, Stockholm, 1778.
- 16) Chydenius, *Den Nationnelle Winsten*, par. 10.
- 17) F.A. Hayek, *Law, Legislation and Liberty: The Mirage of Social Justice*, London, 1976, p. 2.
- 18) Chydenius, *Källan Til Rikets Wan-Magt*.
- 19) Ibidem.
- 20) A. Chydenius, *Berättelse om Chinesiska Skrif-friheten*, Stockholm, 1966, p. 4.
- 21) P. Hogg, His Majesty's Gracious Ordinance Relating to Freedom of Writing and of the Press (1766), in: Mustonen red., *The World's First Freedom of Information Act: Anders Chydenius Legacy Today*, Kokkola, 2006, pp. 8-17.